

TA'LIM JARAYONLARIDA IJTIMOYIY YETUKLIKNING PSIXOLOGIK AHAMIYATI

Nurmatov Eral Omon o'g'li

Annotasiya: *Ushbu maqolaning mazmunida ijtimoiy yetuklikning ta'lim jarayonidagi ahamiyati haqida fikr va mulohazalar keltirilgan. Ta'lim jarayonida ijtimoiy yetuklikning rivojlanish xususiyatlari haqida fikrlar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *ijtimoiy yetuklik, ta'lim, talabalar, ta'lim jarayoni, pedagogika*

Kirish. Keyingi yillarda ijtimoiy yetuklikning psixologik yetuklik bilan bog'liqligi va farqlari, yetuklik bilan ijtimoiy yetuklikning o'zaro aloqadorligi, ijtimoiy yetuklikning tarkibiy tuzilmasi, xususiyatlari, shaxs yetukligi tayanch tarkibiy jihatlari yuzasidan tadqiqotlar olib borilmoqda. Ushbu yo'nalishda talabalarda ijtimoiy yetuklikning xususiyatlarini, uning tarkibiy tuzilmasi, shaxsiy kamoloti bilan bog'liqligini aniqlash orqali yoshlarning ijtimoiy voqelikning to'g'ri anglaydigan, turli xil hayotiy vaziyatlarga bardoshli, o'z vazifalariga mas'uliyatli shaxs sifatida tarbiyalashning yo'llarini belgilab olishda ijtimoiy yetuklikning ijtimoiy-psixologik ilmiy tadqiqotlariga alohida e'tibor berilmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan «Talaba-yoshlar ta'lim-tarbiyasi uchun qo'shimcha sharoitlar yaratishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlarni o'z ichiga olgan beshta tashabbusni amaliyotga tatbiq etish, jumladan talaba-yoshlarni madaniyat va san'at, jismoniy tarbiya va sportga jalb qilish, ularning kompyuter va internet texnologiyalaridan foydalanish savodxonligini oshirish hamda yoshlarning intellektual salohiyati, tafakkuri va dunyoqarashini yuksaltirish, mafkuraviy immunitetini mustahkamlash, vatanparvarlik, xalq manfaatlarini uchun xizmat qilish tuyg'usi bilan yashaydigan barkamol avlod sifatida tarbiyalashga qaratilgan talaba-yoshlarning ma'naviy-axloqiy ongini rivojlantirish konsepsiyasini ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish» bo'yicha ustuvor vazifalar belgilab berildi. Ushbu vazifalar ijrosini ta'minlashda psixologiya sohasi mutaxassislarini talabalar ijtimoiy yetukligini o'rganishlari uchun yangicha ilmiy yechimlarni topish imkoniyati tug'ildi[1].

Zamonaviy jamiyatda insonning har tomonlama kamol topishi, barkamol shaxs sifatida shakllanishi ta'lim tizimi bilan chambarchas bog'liqdir. Ayniqsa, ijtimoiy yetuklik — ya'ni, shaxsning ijtimoiy muhitda ongli ravishda faol ishtirok etishi, o'zini tutish madaniyati, muomala ko'nikmalari, jamoada ishlash qobiliyati hamda mas'uliyat hissining rivojlanishi — ta'lim jarayonining ajralmas tarkibiy qismidir. Ta'lim faqat nazariy bilimlar bilan cheklanib qolmay, yosh avlodning ijtimoiy jihatdan uyg'un rivojlanishiga xizmat qilishi zarur. Shu nuqtai nazardan, ijtimoiy yetuklikni shakllantirish va rivojlantirish ta'lim tizimining eng muhim vazifalaridan biri sifatida ko'riladi. Ushbu

mavzu doirasida ijtimoiy yetuklik tushunchasi, uning ta'lim jarayonidagi o'rni, ahamiyati hamda uni samarali shakllantirish yo'llari tahlil qilinadi.

Asosiy qism. Inson taraqqiyotining asosiy omillaridan biri bu ta'limdir. Har qanday jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy rivojlanishi avvalo ta'lim tizimi orqali shakllangan barkamol avlodga bog'liq. Zamon talablariga javob beradigan, ijodiy fikrlaydigan, mas'uliyatli, madaniyatli va ijtimoiy faol shaxsni tarbiyalash esa bugungi kun ta'limining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Aynan shu jarayonda ijtimoiy yetuklik tushunchasi dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Ta'lim jarayonida faqatgina nazariy bilimlarni berish yetarli emas. O'quvchi yoki talabada mustaqil fikrlash, muammolarni hal etish, muloqotga kirishish, turli ijtimoiy vaziyatlarda to'g'ri yo'l tutish, ijtimoiy rollarni egallash va ularni muvaffaqiyatli bajarish qobiliyatlari ham rivojlanishi kerak. Aynan mana shu omillar orqali shaxsda ijtimoiy yetuklik shakllanadi. Bugungi globalashuv davrida yoshlarning ijtimoiy muhitga moslashuvi, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni anglab yetishi, sog'lom fuqarolik pozitsiyasiga ega bo'lishi ta'limning ijtimoiylashuv bilan uzviy bog'liqligini yana-da chuqurroq anglash zarurligini ko'rsatadi. Shu boisdan ta'lim jarayonida ijtimoiy yetuklikni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish nafaqat pedagoglar, balki jamiyatning barcha qatlamlari zimmasidagi muhim vazifa sanaladi.

A.L. Juravlev, asosan, ijtimoiy yetuklikni tushunishga psixologik yondashuvni ochib berib, bu hodisa ta'lim va tarbiya muammolarini hal qilishda yetakchi ekanligini ta'kidlaydi. Ijtimoiy yetuklik ong va faoliyatning birligi tamoyiliga asoslanadi va o'quvchida o'z-o'zini rivojlantirish uchun tegishli ehtiyoj mavjud bo'lmasdan turib erishib bo'lmaydi. Yetuklikning ijtimoiy shakllanishi – shaxsning bilish va faoliyat sub'ekti sifatida uzluksiz shakllanishi, o'yin va o'rganishdan boshlanib, kasbiy mehnat bilan yakunlanadi. Bundan tashqari, yetuklikning rivojlanishi o'yindan o'rganishga o'tish, turli faoliyat turlarini o'zgartirish, o'qitish, tayyorlash va qayta tayyorlash jarayonida sodir bo'lishi mumkin. Shunga asoslanib, o'quvchilarning ijtimoiy kamolotini shakllantirish jarayoni ta'lim va ish faoliyati, tarbiya, madaniyat elementlarini, me'yorlari, qadriyatlari va umuman, jamiyat uchun zarur bo'lgan ijtimoiy rollarni o'zlashtirish ta'siri ostida shaxsni shakllantirish va rivojlantirish jarayoni sifatida namoyon bo'lishi mumkin. A. L. Juravlev fikriga binoan, ijtimoiy yetuklik har bir yosh davrida shakllanib, rivojlanib boradi, ya'ni ilk bolalik davridan boshlab bolalar o'yin orqali ijtimoiy jamiyatga kirib boradi shu tarzda bola bosqichma-bosqich ijtimoiy rollarni bajarish orqali yetuklik sifatlarini kengaytirib boradi[2].

Ijtimoiy-emotsional ta'lim bolalarning o'zlashtirish darajasida ham ijobiy rol o'ynaydi. Ularning salomatligini muhofaza qilishga munosib hissa qo'shadi, madaniyat darajasi hamda g'oyalarni generatsiyalash imkoniyatini oshiradi. Bu esa o'quvchilarning butun o'quv faoliyati davomida muvaffaqiyatga erishishini ta'minlab, ularga ruhiy ko'tarinkilik bag'ishlaydi[3].

Ta'lim shaxsiy ijtimoiy ko'nikmalarni oshirishning eng muhim vositalaridan biridir. Ta'lim to'g'ridan-to'g'ri va bilvosita o'quvchilarga, yoshlarga maktabda yoki maktabdan keyingi klublarda ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirish, o'quvchilar boshqa odamlar bilan muloqot qilish, do'stlari, o'qituvchilari va turli yoshdagi va madaniyatdagi boshqa talabalar bilan munosabatlarini o'rnatish va turli xil ekologik sharoitlarda o'z malakalarini oshirish imkoniyatini beradi. Shu sababli, ijtimoiy rivojlanish / farovonlik ta'lim va maktab sharoitida boshqalar bilan muvaffaqiyatli muloqot qilish qobiliyati bilan bog'liq. Bu boshqalarga va o'zingizga hurmat ko'rsatishni o'z ichiga oladi. Bu yaxshi muloqot qobiliyatlariga ega bo'lishni, chuqur do'stlikni rivojlantirishni, oila va do'stlarni qo'llab-quvvatlash tarmog'ini yaratishni o'z ichiga oladi va bularning barchasi ta'lim tizimi tomonidan ishlab chiqilgan va boyitilgan[3].

Ijtimoiy yetuklikning rivojlanishi o'quvchilarning nafaqat shaxsiy hayotida, balki jamiyatda o'z o'rnini topishida, kelajakda kasbiy va fuqarolik faoliyatida ham katta ahamiyat kasb etadi. Shu bois, har bir pedagog o'quvchi shaxsini ijtimoiy jihatdan yetuk qilib tarbiyalashni o'z faoliyatining asosiy tamoyili sifatida belgilashi zarur.

Ijtimoiy yetuklikni shakllantirishda o'qituvchi, ota-ona, jamiyat va davlat hamkorlikda harakat qilsa, bu yosh avlodning komil inson sifatida voyaga yetishiga xizmat qiladi. Natijada, ijtimoiy barqaror, madaniyatli va taraqqiyparvar jamiyat shakllanishiga zamin yaratiladi.

Ta'lim shaxsning aqliy jihatdan kuchli bo'lishida muhim rol o'ynaydi, u o'zini atrofidagi dunyoga moslasha oladi, shuning uchun u kompetensiyani namoyon qiladi. Talaba faol o'rganish uchun o'ylash zarurati bor, bu uning ruhiy salomatligi sifatiga qarab o'zgaradi[5].

Xulosa. Ta'limda ijtimoiy yetuklik kundalik o'quv va tarbiya jarayonida, o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi muloqotda, darsdan tashqari faoliyatlarda, o'quvchining muomala, mas'uliyat, murosaga kelish va axloqiy me'yorlarga amal qilishida yaqqol namoyon bo'ladi.

Zamonaviy ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri – shaxsni nafaqat bilimli, balki axloqan yetuk, ijtimoiy faol va madaniyatli inson sifatida tarbiyalashdir. Shu nuqtai nazardan, ta'lim jarayonida ijtimoiy yetuklikni shakllantirish muhim pedagogik vazifa sanaladi. Ijtimoiy yetuklik shaxsning muloqotga kirisha olish, hamkorlikda ishlash, boshqalar fikriga hurmat bilan qarash, empatiya, mas'uliyat va fuqarolik ongiga ega bo'lish kabi ko'nikmalarida namoyon bo'ladi.

Ta'limda bu fazilatlarni shakllantirish uchun o'qituvchilar interaktiv metodlardan, guruhviy ishlar, bahs-munozaralar, axloqiy tarbiya mashg'ulotlari va ijtimoiy loyihalardan samarali foydalanishlari lozim. Zero, ijtimoiy yetuk shaxs – bu nafaqat o'zi uchun, balki jamiyat taraqqiyoti uchun ham foydali bo'lgan insondir.

Shunday ekan, har bir pedagog ijtimoiy yetuklikni rivojlantirishni ta'lim-tarbiya jarayonining ajralmas qismi sifatida ko'rishi va bu yo'lda doimiy izlanishda bo'lishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YHATI:

1. Mirziyoev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. T.: - “O‘zbekistan”, 2017 - 54 b.
2. Драганов М. Особенности формирования социальной зрелости. // Непрерывное образование: теория и практика. - М., 2007. - Вып. 6. - С. 59-63.
3. Safarova R..Yuz.uz.27-fevral,2025.<https://yuz.uz/uz/news/ijtimoiy-emotsional-talim-metodikasi>
4. www.Psychology.ru
5. www.researchgate.net
1. Shaxnoza A. PROSODIC FEATURES OF SPEECH FORMS OF ADDRESS IN ENGLISH DISCOURSE IN COMPARISON WITH RUSSIAN //Journal of Modern Educational Achievements. – 2022. – T. 1. – C. 33-38.
2. Shaxnoza A. PROSODIC FEATURES OF SPEECH FORMS OF ADDRESS IN ENGLISH DISCOURSE IN COMPARISON WITH RUSSIAN //Journal of Modern Educational Achievements. – 2022. – T. 1. – C. 33-38.
3. Shaxnoza, Artikova. "PROSODIC FEATURES OF SPEECH FORMS OF ADDRESS IN ENGLISH DISCOURSE IN COMPARISON WITH RUSSIAN." Journal of Modern Educational Achievements 1 (2022): 33-38.
4. Shaxnoza, Artikova. "PROSODIC FEATURES OF SPEECH FORMS OF ADDRESS IN ENGLISH DISCOURSE IN COMPARISON WITH RUSSIAN." Journal of Modern Educational Achievements 1 (2022): 33-38.
5. Artikova S. M. О НЕОБХОДИМОСТИ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН //Theoretical & Applied Science. – 2020. – №. 5. – С. 79-83.
6. Artikova S. M. О НЕОБХОДИМОСТИ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН //Theoretical & Applied Science. – 2020. – №. 5. – С. 79-83.
7. Artikova, S. M. (2020). О НЕОБХОДИМОСТИ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН. Theoretical & Applied Science, (5), 79-83.
8. Artikova, S. M. (2020). О НЕОБХОДИМОСТИ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН. Theoretical & Applied Science, (5), 79-83.